

СТВОРЕННЯ Й РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ*Мариняк Я.**Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка*

У статті розкрито основні етапи створення та розвитку туристичних підприємств в Україні. Досліджено особливості функціонування туристичних підприємств та визначено основні проблеми. Проведено порівняльний аналіз рівня розвитку туристичного бізнесу, що вимірюється загальноприйнятим у розвинених країнах показником кількості туристичних підприємств на 10 тис. осіб населення (деякі автори використовують показник 1 тис. осіб населення), кількість зайнятих у туристичних підприємствах, осіб, частка зайнятих у туристичних підприємствах у загальній кількості зайнятих, %. Розраховано ці основні показники як по Україні в цілому, так і в територіальному розрізі. Проведено групування та з'ясовано максимальні та мінімальні відхилення у територіальному розрізі від середньостатистичних показників по Україні, а також амплітуду коливання між максимальним і мінімальним значенням.

Ключові слова: туризм, туристичне підприємство, кількість туристичних підприємств, кількість зайнятих у туристичних підприємствах, частка зайнятих у туристичних підприємствах.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі туризм розглядається як системний об'єкт дослідження, для того, щоб виявити його структуру, необхідно враховувати багатогранність внутрішніх зв'язків, а також визначити характер взаємодії із зовнішнім середовищем. Одним із істотних напрямків розв'язання цієї проблеми є дослідження туристичних підприємств (туроператорів та турагентств), які є основними виробниками та розповсюджувачами туристичної продукції.

Заснування й розвиток туристичних підприємств пов'язані зі стихійним розвитком туристичного руху та створенням передумов туристичного ринку в першій половині XIX ст.

Варто також зазначити, що на початку XIX ст. у зв'язку з масовою трудовою еміграцією громадяни багатьох країн, у тому числі й українці, почали створювати перші інституційні форми з надання посередницьких послуг та організацій. Це були агенції аматорів та судноплавних маклерів, які продавали квитки на кораблі та оформляли відповідні документи для подорожі.

Початки діяльності, що пов'язані з організацією та обслуговуванням подорожей з туристичною метою, сягають середини XIX ст. У той час англійський пастор Томас Кук розпочав організовувати екскурсії для робітників. У 1841 р. відбулася перша групова екскурсія потягом на трасі з Лейстера в Лафборо. Саме цей факт у літературі вважається зародженням бюро подорожей, а Т. Кук - засновником туристичних підприємств цього типу.

У XIX ст. інтенсивно поширюється індустрія готельного бізнесу, якій сприяли промислова революція і розвиток залізниці. У другій половині XIX ст. і у XX ст. виникли умови, що спричинили розвиток суб'єктів підприємницької діяльності - туристичних підприємств. Це передусім суспільно-економічні та формально-правові передумови.

Тому вивчення основних показників функціонування туристичних підприємств в Україні є важливим завданням суспільної географії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням діяльності туристичних підприємств займалися фахівці різних галузей туризмознавства, а саме С.Й. Байлик, О.О. Бейдик, Ю.Ф. Волкова, В.Г. Герасименко, А.О. Змійова, Г.О. Змійова, О.О. Любіцева, М.П. Мальська, Г.Б. Муніна, Л.І. Нечаюк, Н.О. Телеш, Х.Й. Роглев, О.І. Шаблій та ін. Формуванню і функціонуванню туристичних ринків і факторам, що впливають на них, присвячені праці провідних вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема, О.Александрової, В. Євдокименка, Н.Кабушкіна, В.Кифяка, Т.Ткаченко, І. Школи. Тому вивчення основних поняття про туристичне підприємство як господарський суб'єкт, визначення його місії і цільової діяльності, застосування методичних прийомів при дослідженні в Україні, вивчення особливостей державного регулювання та діяльності туроператорів та турагентств, є надзвичайно важливо.

Виклад основного матеріалу. У другій половині 70-х років минулого століття формально-правові передумови мали важливе значення для розвитку тогочасних державних туристичних підприємств. Це було зумовлене ухваленими рішеннями, які визначали формально-правові рамки їх створення та принципи, порядок і терміни надання готелів у комунальну та колективну власність місцевим туристичним підприємствам.

До початку 90-х років XX ст., незважаючи на постійне кількісне зростання основних показників сфери туризму, продукти нової якості не з'являлися. Екстенсивний розвиток потребував стандартизації у наданні послуг, що унеможливило перехід від масового конвеєрного до диференційованого туризму.

Детальне визначення предмета діяльності туристичних підприємств призвело до уніфікації

профілю роботи і структури пропозицій, але суттєво не вплинуло на ефективність їх функціонування. Можна стверджувати, що значне державне законодавчо-нормативне регулювання спричинило поповнення туристичної індустрії новими туристичними підприємствами і водночас обмежувало їх свободу, внаслідок чого багато з них зазнало фінансових втрат. Однак потрібно пам'ятати, що це був період адміністративно-командної економіки, а отже, й відповідного управління.

Туризм, як вид економічної діяльності, посідає особливе місце в житті України. Як соціально-економічне явище все більше набирає всіх ознак самостійної галузі національної економіки. Свідченням цього є те, що її суб'єктами виступають однорідні за призначенням та технологією виробництва товарів і послуг підприємства (туристичні бази, санаторно-курортні, туристичні агентства та бюро подорожей тощо). Важливим також є вдосконалення системи управління туризмом. І нарешті, незважаючи на значну диверсифікацію, у цій галузі створюється однорідна за цільовим призначенням продукція.

Країна має значні об'єктивні передумови входження до найбільш розвинутих туристичних країн світу. Маючи вигідне геополітичне положення, вона володіє значним рекреаційним потенціалом: сприятливими кліматичним умовами, мережею транспортних сполучень, культурною спадщиною і розвинутою туристичною інфраструктурою. Геополітичний чинник є найбільш динамічний, і є всі передумови стверджувати, що незабаром Україна гідно зуміє його використати, позаяк наявні статистичні показники, стверджують лише про великі перспективи. Так, надходження з туристичних подорожей становлять понад 500 млрд. дол. США. Найбільші прибутки отримують країни Західної Європи та США. Серед п'яти найбільш відвідуваних країн світу першою є Франція, США, Китай, Іспанія, Італія.

Якщо в 1995 р. на українському ринку функціонувало близько 40 приватних туристичних агенцій, то на початку ХХ ст. їх кількість становила понад 5 тис. Це означало ліквідацію монополії підприємств державного і комунального секторів у туризмі. Обов'язкові в цьому періоді умови щодо туристичного посередництва не чинили перешкод на початку діяльності в сфері організаційних послуг у туризмі. Приватні агенції створювали особи, які не мали відповідної кваліфікації чи досвіду роботи у цій сфері, результатом чого стало порушення прав клієнтів (туристів).

Для подальшого розвитку діяльності туристичних агенцій, а також інших господарюючих суб'єктів у туризмі важливе значення мали

наступні доповнення до Закону України "Про туризм". В українському законодавстві запроваджено обов'язкове отримання дозволу на здійснення туристичних операцій та туристичної агентської діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг організаторами та туристичними посередниками.

Детальний аналіз економічної діяльності туристичних організацій не можливий без характеристики динаміки кількості діючих підприємств. З перших років незалежності України відбувалося стрімке зростання кількості діючих підприємств до 1776 у 1999 р. та 3833 у 2007 р. або 3,0 разів, відповідно 5347 у 2012 р. або 1,4 разів (табл. 1, рис. 1.).

Найвищими темпами туристичні підприємства зростали у 1992 р., тобто після прийняття законів України "Про підприємництво", "Про підприємства в Україні" та інших. Динаміці підприємств сприяли пільги в оподаткуванні, які надавали підприємствам, створених громадянам, які раніше не займалися підприємницькою діяльністю, так і підприємствам, у які громадяни вносили майно, отримане після ліквідації кооперативів.

У 1993 р. було скасовано податок на дохід і почав діяти податок на прибуток. Швидкий ріст кількості туристичних підприємств пояснюється активним розвитком торгово-посередницького бізнесу. Дуже велика кількість підприємців отримали ліцензію однак під дією багатьох чинників (не вміння вести бізнес, займання основному виїздом за кордон, а також не витримали конкуренції) не зуміли розгорнути свою підприємницьку діяльність.

З 1994 р. починає окреслюватися новий період розвитку туристичної галузі, коли можливість надприбутковості практично почали вичерпуватися. Кризові явища розпочалися у 1996 році, а найбільшим складними були 1998-1999 рр. Власне ці роки не зафіксували росту діючих підприємств. Під впливом погіршення загальноекономічної ситуації в країні, посилення податкового тиску фінансова база туристичних підприємств була підірвана. Певним чином, зменшив напругу у туристичній сфері прийнятий у 1995 році Закон України "Про туризм", який визначив загальні правові, організаційні, виховні та соціально-економічні засади реалізації державної політики в галузі туризму. Створені правові основи цим Законом, дали поштовх для становлення туризму як висококорентабельної галузі економіки.

Гіперінфляція, повне знецінювання заощаджень населення, зростання податкових ставок банківського кредиту, що паралізувало економічну діяльність. У 1996 по 1999 рр. в Україні припинили свою діяльність понад 800 підприємств.

Таблиця 1

Динаміка кількості туристичних агентств та бюро подорожей в Україні за 1999-2012 рр.

Роки	Кількість суб'єктів туристичної діяльності, що надавали послуги (одиниць)	Темпи зміни, %
1999	1776	+13,8
2000	2448	+8,2
2001	2652	+8,3
2002	3134	+18,2
2003	3864	+23,0
2004	3034	-21,5
2005	2148	-29,2
2006	4508	+109,8
2007	5338	+18,4
2009	4829	-9,6
2010	4793	-0,7
2011	4908	+2,39
2012	5347	+8,9

Примітка. Розраховано автором за: [6-11.]

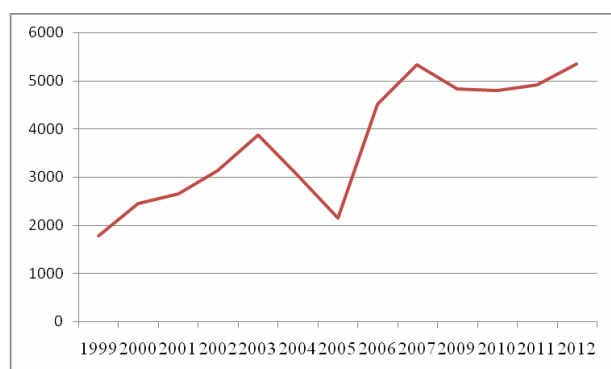

Рис. 1. Динаміка кількості туристичних агентств та бюро подорожей в Україні за 1999-2012 рр. [6-11].

З 2000 р. починається припинення спаду туристичної активності, який характеризував попередні роки. Загальний обсяг туристичних потоків перевищив рівень 1999 року на 9 % та повернувся до рівня 1995 р., але при цьому структура потоків за напрями зазнала змін.

У 2001 р. чинними були 4 173 ліцензій на туристичну діяльність, а діяли лише 2652.

Упродовж 2002 року чинними були 5 367 ліцензій на туристичну діяльність. Прозвітували лише 3 909 (72,8 %) суб'єктів туристичної діяльності. З їх числа, що звітували: фактично надавали туристичні послуги 3 134 (58,4 % чинних ліцензій); не надавали туристичні послуги (подали звіти з "нульовими" показниками) 775 підприємств (14,4% чинних ліцензій), в т.ч. 205 підприємств м. Києва, 128 - АР Крим, 70 - м. Севастополя; 45 - Харківської, 45 - Львівської, 44 - Одеської областей; решта 238 припадає на інші 21 регіон України [9].

Упродовж 2003 року туристичну діяльність провадили 3,9 тис. суб'єктів туристичної діяльності, що на 23 % більше ніж у 2002 році.

Упродовж 2004 - 2005 років спостерігається тенденція, щодо зменшення кількості підприємств,

що певним чином можна пояснити їхньою підвищеною відповідальністю перед туристами, а також прийняттям нової редакції Закону України "Про туризм". Свідченням цього є Стаття 15. Фінансове забезпечення відповідальності туроператора та турагента [1].

З метою забезпечення прав та законних інтересів громадян - споживачів туристичних послуг туроператор та турагент зобов'язані здійснити фінансове забезпечення своєї цивільної відповідальності (гарантією банку або іншої кредитної установи) перед туристами.

Встановлено мінімальний розмір фінансового забезпечення туроператора має становити суму, еквівалентну не менше ніж 20 000 євро. Розмір фінансового забезпечення туроператора, який надає послуги виключно з внутрішнього та в'їзного туризму, має становити суму, еквівалентну не менше ніж 10 000 євро. Мінімальний розмір фінансового забезпечення турагента має становити суму, еквівалентну не менше ніж 2 000 євро [1].

Таким чином, на арені залишилися туристичні підприємства, що мають стабільні фінансові показники.

Починаючи з 2006 р. намітилась тенденція до стрімкого зростання кількості туристичних підприємств, сягнувши рекордної цифри 108, 8%, це найвища цифра від 1999 р. Зростання у 2007 р. становило понад 18%.

Упродовж 2007 р. на туристичному ринку України працювали: згідно ліцензії 5338 підприємств, з них туроператорів - 1606 та турагентів - 3732, відповідно 30 % і 70 %. У порівнянні з 2006 р. спостерігається збільшення кількості чинних ліцензій на 18,4 % (у 2006 р. лише 4508).

Упродовж 2007 р. туристичні послуги фактично надавали 3 833 ліцензіата, з них: туроператорів - 1 281 і турагентів - 2552, відповідно 33 % та 67 %.

Середньооблікова кількість працівників туроператорів та турагентів склала 22,7 тис. осіб,

що на 4,5 % більше, у порівнянні з 2006 р. У 2006 р. зростання складало 3 %, що свідчить про зростання темпу приросту [10].

Пріоритетним напрямком туристичної галузі в 2007 р., як і у 2006 р. залишається внутрішній туризм на який припадає 75 % туристів, обслугованих ліцензіатами.

Економічна криза 2008 р. де що змінює тенденцію зростання кількості туристичних підприємств, що до зменшення, але до тотального їх знищення це не призвело. Певною мірою можна пояснити тим, що не відбулося зубожіння населення власне споживачів туристичної продукції.

Починаючи з 2011 р. збільшується кількість туристичних підприємств, що пов'язано з зміни до Закону "Про ліцензування видів економічної діяльності" згідно якими було знято з ліцензування 52 видів економічної діяльності в тому числі турагентської діяльності.

Рівень розвитку туристичного бізнесу, що вимірюється загальноприйнятим у розвинених країнах показником кількості туристичних підприємств на 10 тис. осіб населення (деякі автори використовують показник 1 тис. осіб населення), очевидно недостатній. Так, у 2010 р. на 10 тис. осіб населення в Україні припадало - 2,52. За кількістю туристичних підприємств середнє значення по країні перевищує лише сім адміністративних одиниць, а саме м. Київ - 13,97 (туристичних агенцій та бюро подорожей на 10 тис. осіб населення), що перевищує загальноукраїнські показники у 5,5 разів, м. Севастополь - 9,95, АР Крим - 6,34 в областях Чернівецькій - 3,87, Івано-Франківській - 3,82, Одеській - 3,59, Закарпатській - 2,56. Низькими ці показники є у областях Луганській - 0,38, Чернігівській - 0,49, Сумській - 0,41, Черкаській - 0,50, Київській - 0,50, Житомирській - 0,53, Рівненській - 0,59, Тернопільській - 0,65, Хмельницькій - 0,65, Волинській - 0,72, Вінницькій - 0,80, що 5 разів менше ніж у середньому по Україні (див. табл. 2.).

Амплітуда коливання між максимальним і мінімальним значенням: за абсолютними показниками - м. Київ - 855 та Кіровоградська, Рівненська, Чернігівська області - 50 (середнє значення 177,6); за відносними - м. Київ - 13,97 та Сумська область - 0,41.

Кількість зайнятих у туристичних підприємствах України становить 11 545 осіб. Середній показник по країні складає - 427,6 особи. Це значення перевищують вісім адміністративних одиниць, а саме м. Київ - 3910 осіб, що 9 разів більше загальноукраїнського показника, АР Крим 1246 осіб, - в областях Одеській - 858, Львівській - 627, Івано - Франківська - 527, Донецькій - 462, Дніпропетровська - 463, Харківська - 439.

Низькими ці показники є у областях Сумській - 48, Чернігівській - 54, Хмельницькій - 64, Рівненській - 68, Житомирській - 69, Тернопільській - 71, Волинській - 75, Київській - 87, Луганській - 89, що 5,3 разів менше ніж у середньому по Україні.

Частка зайнятих у туристичних підприємствах у загальній кількості у % по Україні становить - 0,107. Це значення перевищують дев'ять адміністративних одиниць, а саме м. Севастополь - 0,441, що 4,1 разів більше загальноукраїнського показника, м. Київ - 0,316, АР Крим - 0,303 %, в областях Чернівецькій - 0,250, Івано - Франківській - 0,234, Одеській - 0,161, Закарпатській - 0,159, Миколаївській - 0,116, Львівській - 0,113. Низькими ці показники є у областях Сумській - 0,019, Луганській - 0,023, Київській - 0,023, Черкаській - 0,023, Чернігівській - 0,023, Житомирській - 0,027, Рівненській - 0,032, Хмельницькій - 0,034, Волинській - 0,037, Полтавській - 0,037, Донецькій - 0,039, Тернопільській - 0,039, Вінницькій - 0,042, що 3,5 разів менше ніж у середньому по Україні [9,11].

Амплітуда коливання між максимальним і мінімальним значенням: за абсолютними показниками - м. Київ - 3910 та Сумська область - 48 (середнє значення 425,6); за відносними - м. Севастополь - 0,441 та Сумська область - 0,010.

Про несприятливий стан функціонування туристичного бізнесу свідчить також значний розрив між зареєстрованими і діючими підприємствами. Це можна пояснити тим, що на початку ринкових перетворень не кожний підприємець міг пристосуватися до нових умов господарювання, тому спостерігається застій щодо ефективності розвитку туристичного бізнесу. Перша хвиля підприємців України не була підготовлена до труднощів і невизначеності економічної ситуації перехідної економіки. Більшість з них займалася лише проблеми міграції (нелегального виїзду), що приносило значні прибутки, а не туризмом. Переважно вони функціонували не більше року і не звітували статистичним органам. Також велика розбіжність між діючими та зареєстрованими туристичними підприємствами за період 1993-1996 рр. дає підстави стверджувати, що підприємці переоцінили свої можливості функціонування в умовах економічної нестабільності.

З 2000 року в розвитку туристичного бізнесу в Україні спостерігаються позитивні процеси, які характеризують наближення реально функціонуючих туристичних агентств та бюро до кількості зареєстрованих. А це свідчить, про те, що зростає рівень адаптованості до роботи в нових умовах. У 2004 - 2005 рр. кількість діючих підприємств зменшується, їх частка до зареєстрованих досягає 76,7 %. Наслідками таких процесів

Туристичні агентства та бюро подорожей у 2010 р.

	Кількість туристичних підприємств, одиниць	Кількість туристичних підприємств на 10 тис. населення	Кількість зайнятих у туристичних підприємствах, осіб	Частка зайнятих у туристичних підприємствах у загальній кількості зайнятих, %
Україна	4793	2,52	11545	0,107
АР Крим	555	6,34	1246	0,303
Вінницька	79	0,88	127	0,042
Волинська	76	0,72	75	0,037
Дніпропетровська	397	1,39	463	0,050
Донецька	408	1,04	462	0,039
Житомирська	64	0,53	69	0,027
Закарпатська	149	2,56	320	0,159
Запорізька	166	1,94	351	0,077
Івано - Франківська	116	3,82	527	0,234
Київська	63	0,50	87	0,023
Кіровоградська	50	1,49	151	0,072
Луганська	94	0,38	89	0,016
Львівська	230	2,46	627	0,113
Миколаївська	86	2,37	281	0,116
Одеська	261	3,59	858	0,161
Полтавська	116	0,92	137	0,037
Рівненська	50	0,59	68	0,032
Сумська	74	0,41	48	0,019
Тернопільська	72	0,65	71	0,039
Харківська	296	1,59	439	0,066
Херсонська	82	1,89	206	0,102
Хмельницька	76	0,65	86	0,034
Черкаська	98	0,50	64	0,023
Чернівецька	119	3,87	350	0,250
Чернігівська	50	0,49	54	0,023
м. Київ	885	13,97	3910	0,316
м. Севастополь	81	9,95	379	0,441

Примітка. Розраховано автором за: [6-11]

є зростання кількості подорожуючих. Однак за рахунок туризму поки що не вдалося розв'язати проблеми зайнятості й безробіття населення [4].

Упродовж 2000 року зареєстровано 11,2 млн. відвідань України іноземцями (річний приріст дорівнює 5,6%). В тому числі 4,4 млн. туристичних поїздок (приріст 4,1%) та 6,8 млн. одноденних поїздок (приріст 6,2%).

За схемою розрахунків, рекомендованою Всесвітньою туристичною організацією (ВТО), іноземні відвідувачі залишили 2,2 млрд. доларів США упродовж свого перебування в Україні у 2000 році [2].

Туризм, за визначенням, прийнятим ВТО, - це діяльність осіб, які здійснюють поїздки і перебувають у місцях, що знаходяться за межами їх звичайного середовища на термін від 24 години до одного року, з будь-якого метою, але без здійснення діяльності, що оплачується з джерел, які знаходяться у місці відвідування [2].

Таке визначення дещо відрізняється від

традиційного розуміння туризму як поїздки виключно з пізнавальною метою, або на відпочинок. Необхідність розширити поняття туризму за його традиційні межі було викликано ростом інтенсивності сучасних міжнародних в'їзних - процесів та глобалізацією їх впливу на економіки держав світу.

Велика кількість в'їзних та виїзних потоків відвідувачів тягне за собою мільйонні обсяги обігу коштів, спричинені споживанням різноманітних послуг та товарів, пов'язаних із організацією та здійсненням поїздок.

Запропоновані ВТО та схвалені ООН Рекомендації щодо статистики туризму покликані виміряти вплив туризму, як рушія збільшення обігу коштів у міжнародних масштабах, на економіку окремо взятої країни.

В Україні Рекомендовані ВТО по статистиці туризму застосовуються з 1997 року, а у 2003 році набули офіційного статусу: Держтурадміністрація України і Держкомстат України затвердили

Таблиця 3

**Кількість громадян, які виїжджали за кордон та іноземців і осіб без громадянства, які відвідали Україну
(за даними Адміністрації Держприкордонслужби України), осіб [11.]**

Роки	Кількість громадян, які виїжджали за кордон - та усього	Кількість іноземців і осіб без громадянства, які відвідали Україну – усього
2000	13 422 320	6 430 940
2005	16 453 704	17 630 760
2008	15 498 567	25 449 078
2009	15 333 949	20 798 342
2010	17 180 034	21 203 327

Таблиця 4

Обсяг наданих туристичних послуг за період 2000-2010 рр., тис. грн.

Роки	2000	2005	2009	2010
Обсяг наданих туристичних послуг, тис. грн..	803600,7	2093160,7	2759754,2	8157921,1
у т. ч.				
іноземним туристам	241281,7	452283,7	409633,2	923876,8
туристам, що виїжджали за кордон	186372,2	585454,4	1304599,2	5335091,6

Примітка. Розраховано автором за: [9, 11.]

спільним наказом Методики розрахунку обсягів туристичної діяльності.

У зв'язку з тим, що визначення та алгоритм розрахунків обсягів туристичних потоків та туристичного споживання, затверджені Методикою, дещо відрізняється від тих, що застосовувались раніше перерахунок відповідних показників, починаючи з 2000 року, з метою забезпечення їх співставлення, наочності динаміки, структури тощо.

Упродовж 2000 - 2010 рр. Україну з метою туризму (за класифікацією ВТО) відвідало така кількість див. таблицю 3.

Основні фінансово-економічні показники діяльності туристичних організацій за 2000-2010 рр. показано у табл. 4.

Упродовж 2010 року зареєстровано 21,203 млн. відвідань України іноземцями, а у 2011 року зареєстровано 21,415 млн. відвідань України іноземцями. За схемою розрахунків, рекомендованою Всесвітньою туристичною організацією (ВТО), іноземні відвідувачі залишили 3,788 млрд. доларів США упродовж свого перебування в Україні у 2010 році та відповідно у 2011 році - 4,294.

Упродовж 2010 р. туристичними підприємствами України обсяг наданих туристичних послуг становив 8,1 млрд. грн. (майже на 34 % більше, ніж у 2009 р.), що пояснюється девальвацією гривні з 4,5 до 8,1 за 1 дол. США.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, прямої залежності між кількості туристичних підприємств і обсягами наданих туристичних послуг за період 2000-2012 рр. немає. Незважаючи на стрибкоподібний характер зміни кількості туристичних підприємств і їх економічна діяльність має спокійніший характер. Це пояснюється щорічним зростанням

цін на туристичні послуги, а інколи і перевищення відносно зарубіжних аналогів. Запровадження для організаторів туризму і туристичних посередників фінансового забезпечення та скасування з 17 листопада 2010 р. ліцензування турагентської діяльності суттєво не вплинуло на кількість туристичних агенцій. Найбільший дохід від туристичних послуг зареєстровано у м. Київ (4,8 млн. грн.), АР Крим (571,73 млн. грн.), м. Севастополь – 307,95 (млн. грн.), Івано – Франківська область (234,68 млн. грн.), Львівська (180,14 млн. грн.), Одеська (125,09 млн. грн.).

Список літератури

1. Гнатюк М.Р. Закон України "Про туризм": монографія /М.Р.Гнатюк Постагетийний коментар. - К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2006. – 200 с.
2. Ильина Е.Н. Туроперейтинг. [учеб. пособ.] / Е.Н. Ильина. М.: Финансы и статистика, 2002. -192 с.
3. Закон України "Про туризм" // Офіційний вісник України. Щотижневий збірник актів законодавства. - К.: 2003.- №50.- С.34-56.
4. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. [навч. посіб.] / В.Ф. Кифяк - Чернівці: Книги - XXI, 2003. - 300 с.
5. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). [навч. посіб.] О.О. Любіцева - К.: Альтерпрес, 2002. - 436 с.
6. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні: Статистичний бюлетень / [Державний комітет статистики України], - К.: 2007. - 68 с.
7. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні: Статистичний бюлетень / [Державна служба статистики України], - К.: 2012. - 92 с.
8. Статистичний збірник "Туризм в Україні" 2005 / [Державний комітет статистики України], - К.: 2006. - 184 с.

9. Статистичний щорічник України за 2010 рік / [Державна служба статистики України; ред. О.Г. Осауленка. - К.: ТОВ "Август Трейд", 2011. - 560 с.
10. Туризм в Україні. Статистичний збірник / [Державний комітет статистики України], - К.: 2008. - 214 с.
11. Туристична діяльність в Україні у 2011 році / [Державна служба статистики України], - К.: 2012. - 76 с.

Марьяняк Я. **Создания и развитие туристических предприятий в Украине.** В статье раскрыты основные этапы создания и развития туристических предприятий в Украине. Исследованы особенности функционирования туристических предприятий и определены основные проблемы. Проведен сравнительный анализ уровня развития туристического бизнеса, измеряется общепринятым в развитых странах показателем количества туристических предприятий на 10 тыс. человек населения (некоторые авторы используют показатель 1 тыс. человек населения), количество занятых в туристических предприятиях, лиц, доля занятых в туристических предприятиях в общей численности занятых, %. Рассчитано эти основные показатели как по Украине в целом, так и в территориальном разрезе. Проведена группировка и выяснено максимальные и минимальные отклонения в территориальном разрезе от среднестатистических показателей по Украине, а также амплитуду колебания между максимальным и минимальным значением.

Ключевые слова: туризм, туристическое предприятие, количество туристических предприятий, число занятых в туристических предприятиях, доля занятых в туристических предприятий

Marunyak Ya. O. **Creation and development of tourist business in Ukraine.** The article describes the main stages of creation and development of tourism enterprises in Ukraine. The peculiarities of operation of tourism enterprises and the main problem. A comparative analysis of the development of tourism, are measured by generally accepted in developed countries indicator of tourism enterprises by 10 thousand people (some authors use the index 1 thousand population), the number of employees in tourism enterprises, individuals, the share of employment in tourism enterprises in total employment, %. These key indicators are calculated as in Ukraine in general and in territorial terms. A grouping and found the maximum and minimum deviation in territorial breakdown of average indicators in Ukraine, as well as the amplitude of the oscillation between the maximum and minimum values.

Key words: tourism, business travel, the number of tourist enterprises, the number of employees in tourism enterprises, the share of employment in tourism enterprises.